

546

546

VII Suo- ja kaivauslöytökertomukset

Jorma Leppäaho:

Selostus Savukosken Tanhuan kylän Mukkalan
lappalaistalveksen tutkimisesta v. 1934.

4 konek. s.

9 valok.

10 karttaa.

Virkam. v. 1934.

Kansatiet. osasto.

KANSATIEDELLINEN OSASTO

Arkistokertomukset:

Kansio: Kaivaukset
ja maalöydöt.

SAVUKOSKEN PITÄJÄN TANHUAN KYLÄN MUKKALAN TALON
LAPPALAIKALMISTO.

TUTKINUT KESÄLLÄ 1934 JORMA LEPPÄÄHO.

Sis. 1) selostus: 4 konekirj. foliosivua

2) 10 karttaa

3) 9 valokuvaa.

Savukosken lappalaiskalmisto.

Kesällä 1931 ilmoitti metsänhoitaja M. Rechartt Sodankylästä, että Savukosken pitäjän Tanhuan kylän Mukkalan talon alueelta, Lurojoen varrelta oli löydetty luuranko, jonka mukana oli eräänlainen "aarre". Samalla ilmoitettiin, että paikalta oli aikaisemmin löydetty ihmisen luita. "Aarre" paria hopeasormusta lukuunottamatta (eräät paikkakunnan virkamiehet olivat omavaltaisesti ostaneet ne) saatiin Kansallismuseon kokoelmiin (Suom. Ugr. kokoelmat № 5125.). "Aarretta" museossa tutkittaessa kävi ilmi, että se luultavasti on ollut noitarummun ns. arpa, joka on ollut pantu vainajan mukaan hautaan. Kaksi Juhana II:n hopeista $\frac{1}{2}$:n äyrin ^{ruus} (edellyttivät, että hauta saattaisi olla n. v. 1600 paikkeilta, ja siis pakanallinen tai ainakin puolipakanallinen. Ilmoitus, että sieltä aijemmin oli löydetty ihmisen luita, saatoi epäilemään, että Mukkala oli vanha lappalaiskalmisto.

Kesällä 1934 sain Lappiin tekemäni virkamatkan yhteydessä Muinaistieteelliseltä Toimikunnalta tehtäväksi tutkia myös Mukkalan kalmiston. Tutkimukset paikalla suoritettiin I6-21/VII. 1934. Mukkalan uudistalo on Lurojoen pohjoisrannalla (n. 150-200 m joesta) n. 6 km varsinaisesta Tanhuan kylästä jokea ylöspäin. Talo on muuten Lapin "suuren itäkairan" reunassa, joka alkaa välittömästi talon koillis- ja pohjoispuolella. Tasan 55 m päässä talosta pohjoiseen oli luuranko "aarteineen" tavattu. Paikalla oli vielä jälkiä haudasta sen verran, että kaivauksissa saatoin todeta haudan olleen maanpäällisen ilman minkäänlaista maahan kaivettua kuoppaa. Mahdollista on, että ruumis on ollut jonkun puurakennelman sisässä, joka sittemmin on kokonaan lahonnut. Arpa-aarteen Mukkalan väki sanoi olleen luurangon rinnan kohdalla. Sen päälle ikäänkuin painoksi oli ollut asetettu pieni kivi. Luut olivat oleet vahvan sammalkerroksen peitossa, mutta mitään maata ei niiden päällä ollut ollut. Haudan jäännöksiä tutkittaessa löytyi huonoa hopeaa oleva Juhana III:n v. 1590 äyrityinen (№ 5187, 56). Mukkalan talon isännän Taneli Mustosen tyttäreltä Katri Mustoselta ostin hänen paikalta myöhemmin v. 1931 löytämänsä kuparisormuksen (5187, 57).

Haudan lähin ympäristö oli täysin löydötöntä, joten hauta ilmeisesti on yksittäishauta. Taneli Mustonen sanoi sensijaan "ihmisen luita" löydetyn talon navetan itäpuolella olevan peltosaran pohjoispäästä. Maa tässä on matalan harjun joelle päin viettävää rinnettä. Peltosaran pohjoispäästä länteen ja luoteeseen päin löydettiin sitten yhteensä 8 hautaa, jotka yhtä lukuunottamatta (№ IV) olivat aivan lähekkäin. Kaikki haudat olivat maahan kaivettuja ruumishaukoja. Kalmiston maanlaatu oli hienoa, hautausmaaksi hyvin sopivaa hiekkaa. Aikaisemman löydön ympärillä maa sensijaan oli erit-

täin kovaa ja maahautaukseen varsin sopimatonta. Hautain suunta selviää kartasta № II. Ilmansuunnilla on siis hautauksissa ollut tuskin mitään erikoista merkitystä. Hauta V on kristilliseen suuntaan: idästä länteen. Kuta-kuinkin etelä-pohjoissuunnassa ovat haudat: II, IV, VI, ja VIII. Tällä suunnalla voi siis olla jotakin merkitystä. Luuaines, paitsi lapsen haudasta VI, toimitettiin Yliopiston Anatomiseen Laitokseen. Peltosarasta Taneli Mustosen aikaisemmin löytämä naisen pääkallo toimitettiin samoin Anatomiseen Laitokseen. Sen kokoelmissa siinä on merkintä "Mukkala h. VI." Kaikki, paitsi haudat II ja IV olivat arkkuhautoja. Hautojen syvyydet olivat seuraavat:

- 40 cm H. IV ja V
- 40-50 cm H. I ja VI
- 50 cm H. III.
- 50-60 cm H. II.
- 70-80 " " . VII.
- 90 cm H. VIII.

K a i v a u s t u l o k s e t h a u d o i t t a i n. Hauta I. (mies). Kartta № 3. Vainaja lepäsi puuarkussa, jonka pituus oli n. 163, päälaudan leveys 36 ja jalkolaudan leveys 22 cm. Arkun syvyys oli n. 20 cm. Pohja ei ollut kaapeampi kuin Kansipuoli. Pohja puuta. Arkkulautain paksuus n. 2,5 cm. Rautanauvoja ei tavattu. Todella "arkkuun ahdettu". Kallukkaat pauloineen samoinkuin kappale villakudonnaisesta otettiin talteen. (5187, 4-5).

Hauta II. (mies tai nainen). Kartta № 4. Arkun pituus 152 ja päätelautain leveydet 39 ja 28 cm. Korkeus vajaa 20 cm. Arkun jalkolauta oli naulattu sivulautoihin kummaltakin sivulta yhdellä rautanaulalla (kadonneet kaivauksissa). Päätelautain paksuus n. 2,5 cm. Sivulaudat ainakin osittain ohuemat. Haudan pääpuolesta (paikkaa ei voitu aivan tarkkaan määritellä) löytyi turpeen ~~sisästä~~ sisästä rautainen pieni hautaristi (5187, 6).

Hauta III. (mies). Kartta № 5. Arkun pituus 133 ja päätelautain leveys 39 ja 22 cm. Korkeus vain 12 cm. Arkussa ei ollut kauttaaltaan puupohjaa. Ainoastaan lanteitten ~~korhalla~~ tavattiin pohjalta puun, ikäänkuin leveähkön laudankappaleen, jätteitä. Sivulaudat oli kumpikin yhdistetty tähän lanteitten alla olevaan laudan kappaleeseen yhdellä sivulta isketyllä rautanaulalla. Pohjalla oleen laudankappaleen leveys oli n. 30 cm. Arkun sivulautain paksuus nauloissa olevista puunjätteistä päätellen on ollut n. 1,5 cm. Sivulaudat oli päälautaan naulattu kummaltakin puolelta yhdellä rautanaulalla, mutta jalkolautaan vain yhdellä naulalla (oikealta puolen katsottuna). Vainajan kalloissa ei havaittu olevan pauloja. Arkusta vainajan suun vasemmalta puolelta löytyi savipiipun puolikas, tulirauta ja tulus- tai tupakkakukkaro (5187, II-13). Haudan pääpuolesta turpeesta löydettiin samoin pieni

rautainen hautaristi(5187,8).Ristin kohdalla maassa (katso tarkemmin karttaa № 2) oli jätteitä hiiltyneestä n.70 cm pituisesta nelikulmaisesta puupölkystä.Pölkyn paksuus ja leveys on ollut ainakin 15 cm.Pölkky on ilmeisesti ollut se paalu, johon rautaristi on ollut isketty pystyyn.Paalu on sitten kaatunut ja syystä tai toisesta palanut.

Hauta IV.(nainen)Kartta № 6 .Ilman arkkua,mutta taljaan kääriyty.Ruumis oli siten hautaan asetettu,että se näytti ahkioon haudatulta,mutta minkäänlaisia puunjätteitä ei tavattu.Oikealta kupeelta löytyi tulusrauta ja veitsen katkelma(5187,16-17).Oikeassa kädessä oli kuparisormus(5187,18).

Hauta V.(mies).Kartta № 7 .Arkun pituus 160 ja päätelautain leveydet 44 ja 31 cm.Korkeus on ollut ainakin 15 cm.Kukin arkun kulma oli anulattu 2:lla rautanaulalla.Täydellistä pohjaa on tuskin tässäkään arkussa ollut.Yläruumiin alta tavattiin jätteitä leveähköstä(n.30 cm)laudankappaleesta.Se on sivulautoihin ollut naulattu vainajan oikealta puolelta 2:lla ja vasemmalta puolen 1:llä rautanaulalla.Samanlainen,mutta jonkunverran kapeampi laudankappale on ollut vainajan säärien alla(hiukan polvista alaspäin).Se oli naulattu sivulautaan ruumiin vasemmalta puolen vain yhdellä rautanaulalla.Toinen puoli oli naulaton.N.10-15 cm päässä arkun ulkopuolella ja aivan pääkallon kohdalla oli maassa jätteitä lahosta puupaalusta.Paalu ulottui n.50 syvälle maan alle.Sen läpimitta oli pyöreähkö ja paksuus n.10 cm.Tähän paaluun oli ilmeisesti pieni rautainen hautaristi(5187,19) ollut kiinnitetty,~~ja~~ Rautaristi löytyi turpeesta suunnilleen vainajan rinnan kohdalta.N.25-35 cm syvyydeltä löytyi maasta esinearre,joka joltisellakin varmuudella on ollut arpa-aarre(5187,21-41)noitarummusta.Arpa oli yhdessä kasassa ulottuen jonkunverran arkun ulkopuolelle paaluun päin suunnilleen pääkallon kohdalla.Kaivaustyömiesten hätiköinnin vuoksi en saattanut tehdä enää mitään havaintoja esineitten keskinäisestä suhteesta.Suuri yhden äyrin raha(5187,32)oli syvimpänä.Se näkyy valokuvassa№9 ja kartassa № 7).Arvan ja pääkallon välillä oli selvä 5-10 cm paksuinen hiekkakerros.Rautaristin paalunjätteistä,samoilta syvyyksiltä kuin arpa, löytyi kolme rautanaulaa.Niiden merkitystä en kaivauksissa voinut todeta.Jätteitä noitarummusta tai sen vasarasta ei löydetty,joten on luultavaa,että ainoastaan arpa on pantu antimeksi vainajan mukaan.Kaksi puolen äyrin rahaa(5187,43-44),jotka löydettiin syvältä vainajan takaraivolta,tuskin ovat kuuluneet arpaan.Vainajan vasemmasta kädestä löytyi kaunistekoinen hopeasormus(5187;20).Vasemmalla kupeella oli ruostunut veitsi,oikealla tulusvehkeet.Arkun pohjalla oli selvästi taljanjätteitä.Arvesta päätellen vainaja on ilmeisesti ollut noita.Arvan nuorin raha,Kristiina-kuningattaren 1/4 äyrin raha v.1635 (5187,34),dateeraa haudan kai m. v.1650 paikkeille.

4

Hauta VI. Taljaan käärittä aivan pieni, ilman arkkua haudattu lapsi. Pääkal-
lon luista vähän säilynyt, ⁹KKallukkaat verrattain hyvin. Kaikkä muu tuhoutu-
nutta.

Hauta VII. (nainen) Kartta № 9 . Arku ja luuranko pahasti vahingoittuneet
joskus myöhemmin hautauksen jälkeen. Arkun pituus 136 cm, alapään leveys 26 cm .
Arkkulautain paksuus n. 2-2,5 cm. Rautanauvoja ei löydetty. Puupohja ulottui
arkussa lantioihin asti. Lanteista alaspäin ei löydetty puupohjan jätteitä,
mutta kun jalkopuoli arkusta oli selvästi myöhemmin myllättyä, ovat pohjan-
jätteet saattaneet siten hävitä. ^oKallukkaitten kohta vaikutti kuitenkin lii-
kuttamattomalta, eikä niiden alla ollut mitään puunjätteitä. On siis mahdol-
lista, ettei tässäkin haudassa ole ollut täyttä puupohjaa.

Hauta VIII. (mieh). Kartta № 10 . Arkun pituus 175 ja päätelautain leveydet 37
ja 26 cm. Korkeus n. 15-20 cm. Rautanauvoja ei löydetty. Lautain paksuus oli n.
2-2,5 cm. Arkussa ei havaittu jätteitä puupohjasta. Pohjalle oli levätetty po-
rontalja, josta runsaasti karvoja jäljellä. Vasemmalta kupeelta löytyi "yhdes-
tä kimpaleesta" tulineuvot, luupäinen veitsi(?) ja kuparirengas (5187:51-53).

Kaikki edellä käsitellyt arkuhaudat ovat olleet kannettomia. Vainajat
ovat kai vain peitettyt vaatteella tai taljalla. Kaikki vainajat ovat ilmeises-
ti haudatut täydessä vaatetuksessa, sillä jokaisen jaloissa on ollut poron-
nahkaiset ^okallukkaat. Arkuhautojen arkkujen läpileikkaus on ollut kutakuinkin
nelikulmainen, ei milloinkaan puolipyöreä. Arkut ovat olleet miltei joka tapa-
uksessa ylhäältä yhtä leveitä kuin alhaalta. Vain parissa tapauksessa ne ovat
^{levonneet} hivenen verran ylöspäin. Pohjattomat tai puolittain pohjattomat arkut olisivat
käsitettävissä siten, että vainajia ei ole arkussa pantu hautaan, vaan lasket-
tu hautaan etukäteen tehtyyn arkkumaiseen laitokseen.

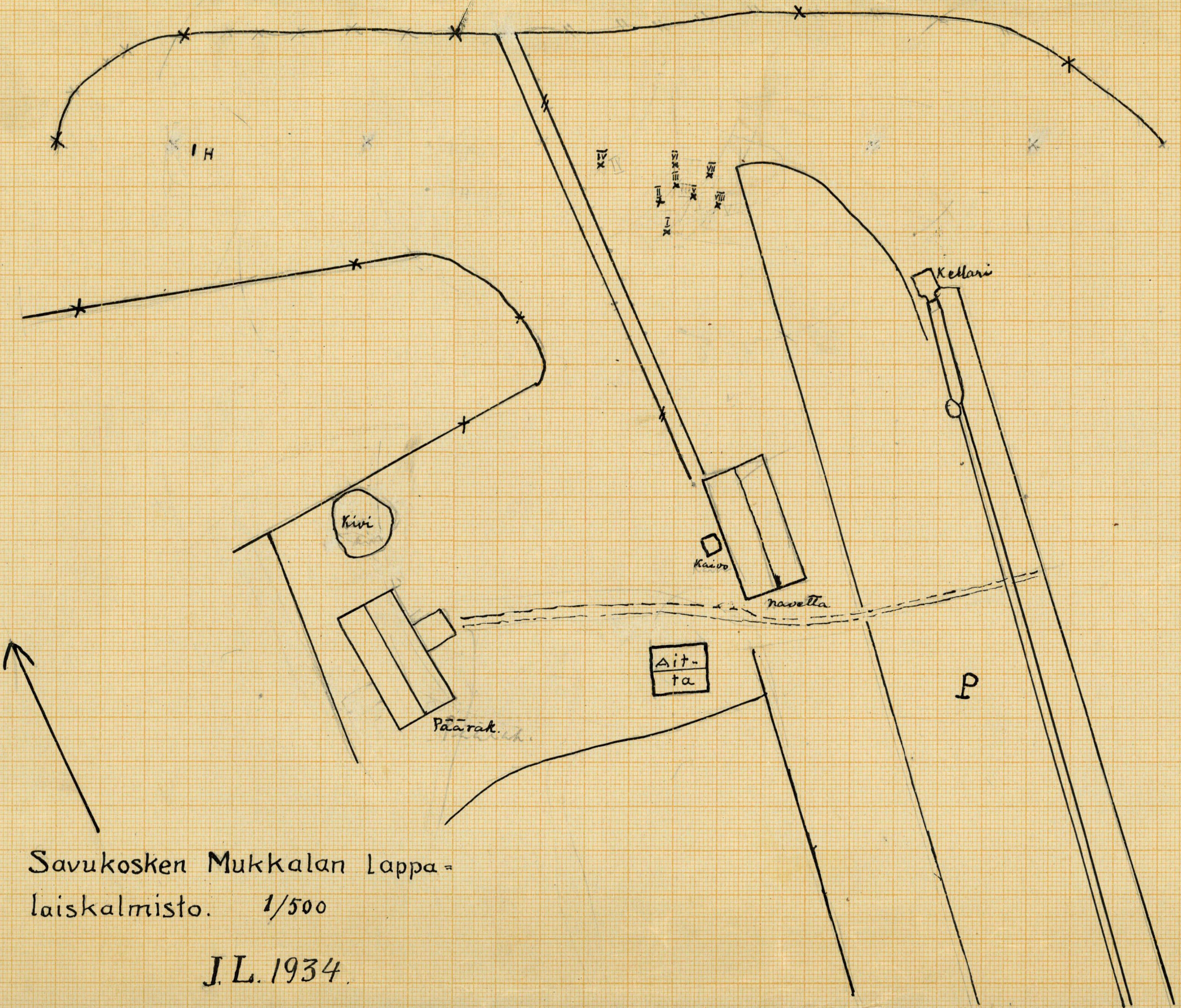
V. 1931 löytöä pitäisin täysin pakanallisena (manpäällinen haudaus!).
Rahoista päätellen se voi olla jo v. 1600 paikkeelta. Se ehkä on muutenkin pi-
dettävä täysin erillään varsinaisesta kalmistosta. Varsinainen kalmisto sen-
sijaan on arkuhautauksesta, ^{ja} pienistä rautaisista hautaristeistä päätellen
ollut varmasti kristillinen tai paremminkin sanoen puolikristillinen, jossa
vielä on paljon pakanallisia piirteitä. Ajaltaan se ehkä on Esaias Mansvetin
aikainen, jonka toiminta lappalaisten apostolina alkoi v. 1648.

10 kartaketta :

Savukosken Mukkalan
lappalaiskalmistosta

Laatinut Jorma Leppäaho
v. 1934.

(Lütyy Kansatiet. osaston
arkistokertomukseen.)

Savukosken Mukkalan Lappa-laiskalmisto. 1/500

J.L. 1934.

Kartta n:o 2.

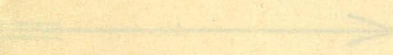
KANSATIE... OSASTO

KANSATIETEELLINEN OSASTO

ASEMA KARTTA MUKKALAN KALMISTON
HAUDOISTA. I/50.

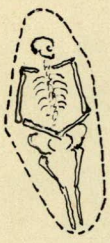

IV

IV

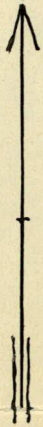

IV

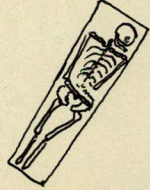
V

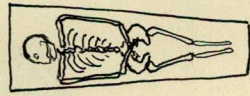
II

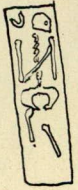
III

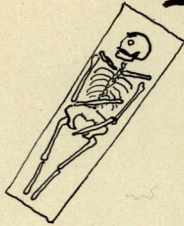
V

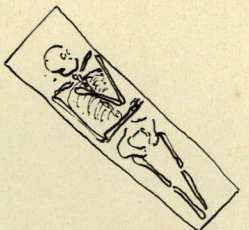
VII

I

VIII

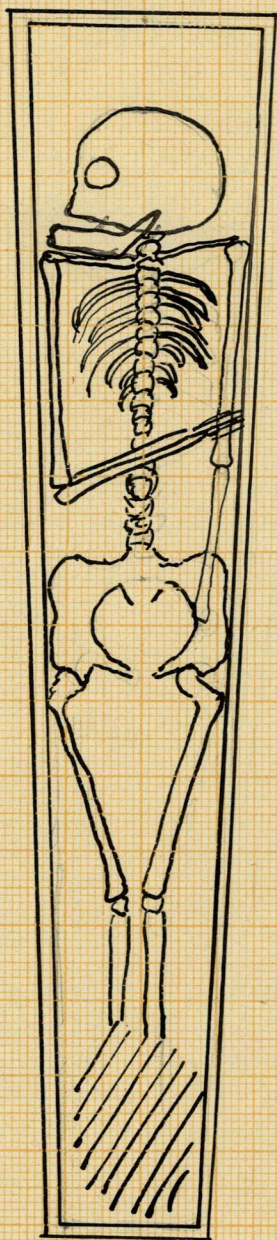

Kartta N:03

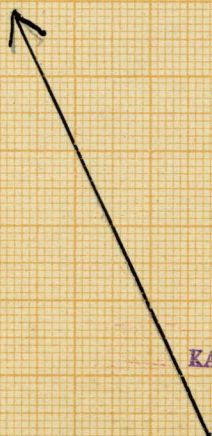
Mukkala.

Hauta I

S. 40-50 cm

1/10

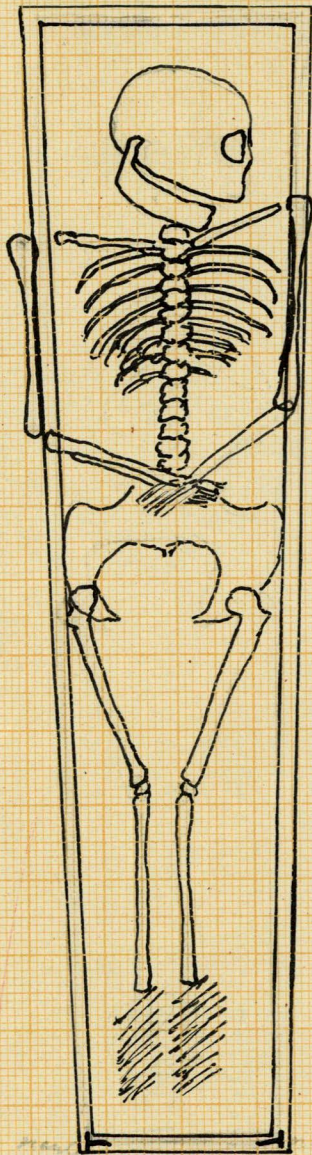
Kartta N:o 4

Mukkala.

Hauta II

Päätylaudat \approx 2.5m paksuja
sivulaudat syvemmällä 2.5m

S 50-60 mm

1/10

Kartta N:o 5

Makkala.

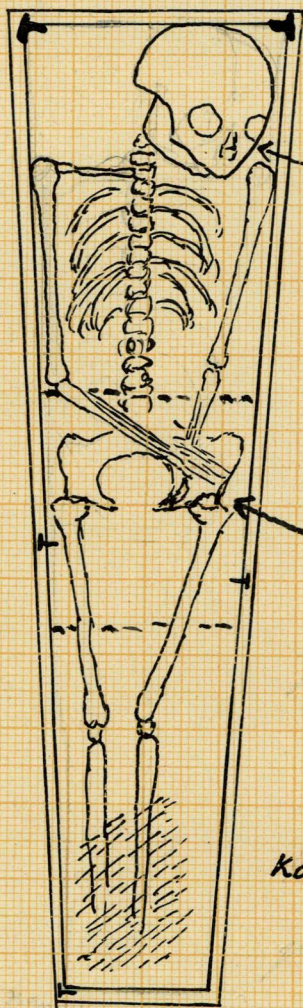
Hauta III

risti

palannutta puinta

S. n. 50 cm

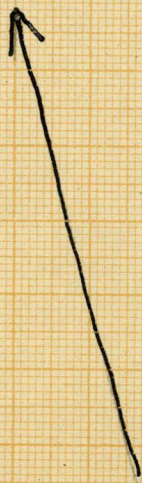

sarvipiipu ja kulukset

"puupohja"

karvakengissä ei pauloja

1/10

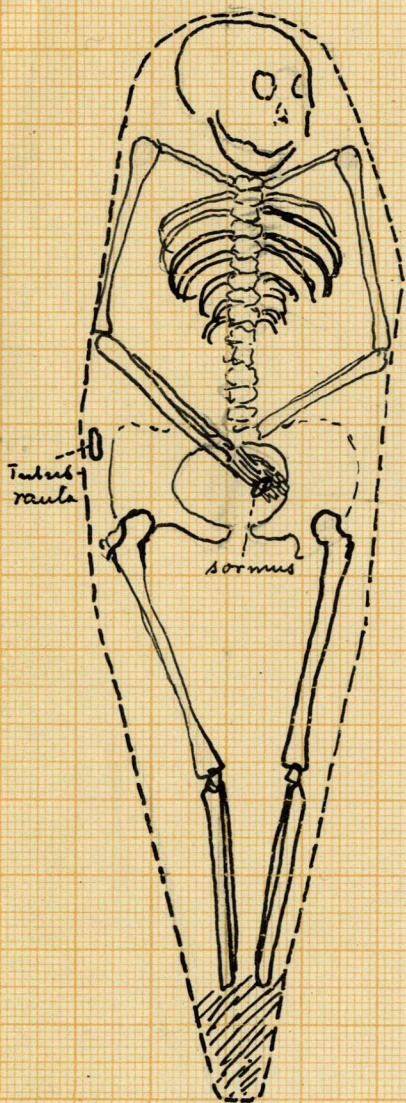
Kertta n:o 6

Muhkale

Hauta IV

Vatseseen kääritty nainen

S 40 sm

1/10

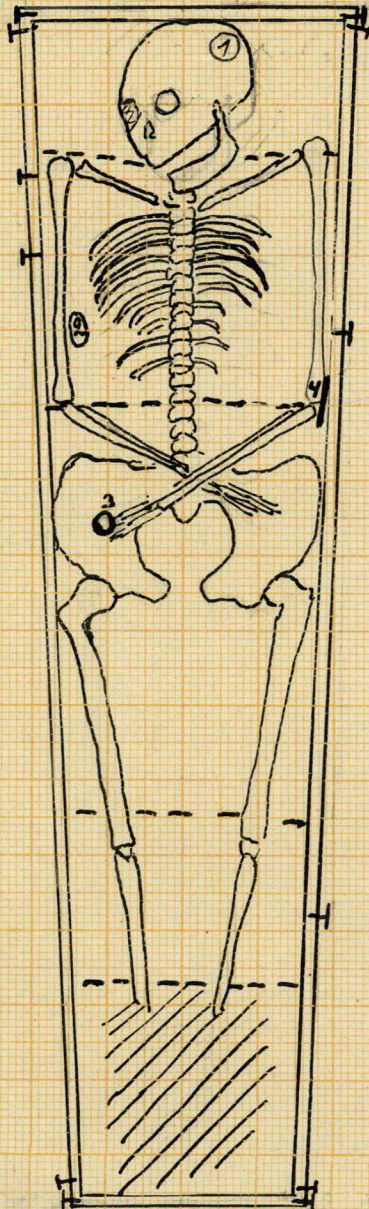
Kartta N:o 7

Mukkala

Hauta V.

(X) Paalu.

S. n. 40 cm.

1/10

- 1- raka
- 2- tulus
- 3- sormus
- 4- veitti

poljassa ainoastaan
2 "karskenkypaletti"

Kartta N:o 8

Mukkälä.

Hauta VI

Taljaan kääritty lapsi

S. 40-50 sm

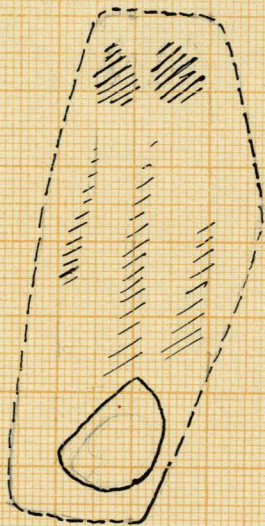
Sääluista vähän jäljellä

Kallukkaan jätteitä

Kaikki pahoin tuhoutunutta.

Mittak. 1:10

JL 1934

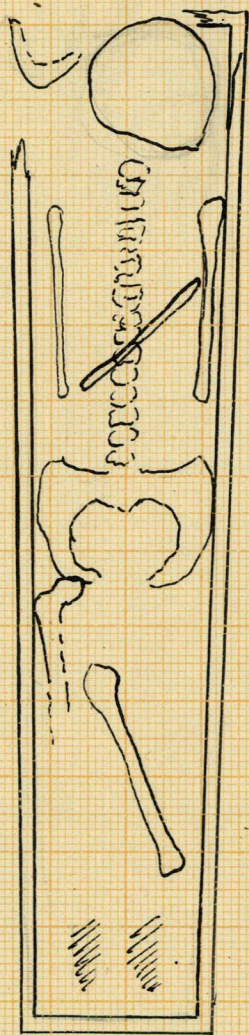

x

Karsta N:o 9

Mukkala
Hauta VII.

S. n. 70 cm.

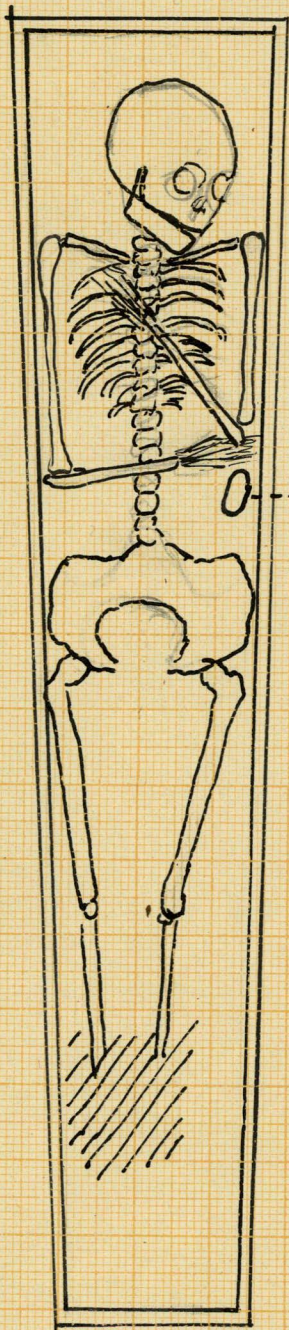
1/10

Kaarti n:o 70

Munkkela
Haarta VIII

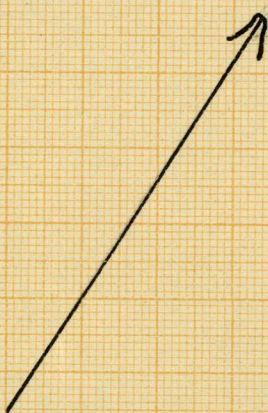
S. n. 80-cm

tulukset

1/10

*

K. 3. Kohta kuvan keskellä,
missä mies seisoo, on
aikaisemman löydön
(n:o 5 185) löytöpaikka.

K. 4. Varsinainen kalmiss-
to: Peltosaran pää ku-
van keskellä, aidan toi-
sella puolella ja siitä
vasempaan.

358:5-9.

KAKSOISKAPPALE

KANSATIETEELLINEN OSASTO

K.5. Hanta I.

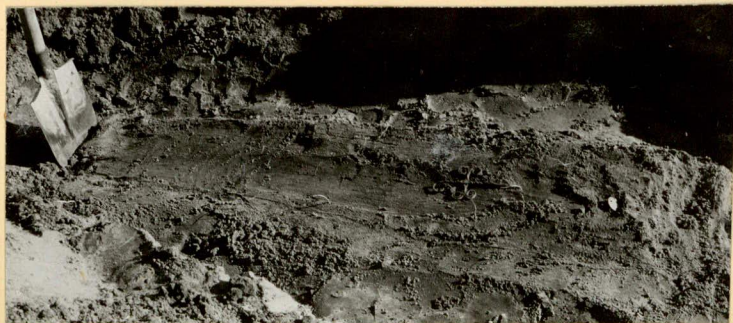
K.6. Hanta II.

K.7. Hanta III.

K.8. Hanta IV.

K.9. Hanta V.

Savonkiskij,
Muhkala
J. L. 1934.